

INTERVIURI

Un dialog cu muzicologul Gabriel Banciu

Andra Apostu

Domnul Gabriel Banciu este un reprezentant semnificativ al școlii de muzicologie clujene, foarte activ și apreciat în zona cercetării fenomenului muzical și profesor universitar doctor în catedra de muzicologie a Academiei Naționale de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj Napoca. Eforturile domniei sale sunt concretizate în prezențe la simpozioane de specialitate, conferințe și festivaluri naționale și internaționale. De asemenea, este autorul mai multor volume de muzicologie, cu o orientare aparte înspre aspecte de estetică, retorică, semiotică și hermeneutică în muzică.

- **Andra Apostu:** Stimate domnule Gabriel Banciu, ați cercetat fenomenul muzical cu mare plăcere și dedicare, pe tot parcursul vieții dumneavoastră, pornind de la ipostaza de tânăr student la muzicologie până astăzi când reprezentați cu mare succes școala de muzicologie de la Cluj. Cum s-a produs această apropiere de muzicologie, de această știință care consumă mult timp și multă energie?

Gabriel Banciu: Am început educația muzicală cu studiul viorii, în primul an de școală primară, dar cu timpul m-a atras ceea ce este în partitură

și, mai apoi, ce este în spatele acesteia. În perioada liceală am fost deja hotărât să mă orientez către cunoașterea teoretică aprofundată a muzicii. Muzicologia a devenit un vis, împlinit după un an în care am încheiat primul an de studii la specializarea „pedagogie muzicală”, pe atunci o secție adresată doar celor care aveau o pregătire teoretică solidă. De menționat că, pe lângă probele de strictă specialitate (teorie, dicteu muzical, solfegiu), am avut de susținut o probă instrumentală și una de limba română. Profesorii pe care i-am avut și pe care i-am admirat mult, ne-au format după principiile unei școli muzicale în care munca, seriozitatea și atitudinea contau mult.

- **A.A.:** Fiind o știință care se bazează pe cercetare aprofundată de surse de toate tipurile, în afară de contactul cu documentarea scrisă, de ce altceva mai are nevoie muzicologul pentru a-și putea împlini menirea?

G.B.: Ceea ce nu poate lipsi este contactul nemijlocit cu muzica, de toate felurile, din toate genurile și epocile stilistice. Cine nu ascultă muzică, nu frecventează recitalurile și concertele, nu este la curent cu tendințele contemporane ale artei muzicale, nu profită de oferta unor posturi Radio-Tv specializate sau de oportunitățile difuzării prin streaming a artei sonore, sau uită că muzica este un fenomen viu și dinamic, riscă să rămână ancorat în amintiri și prejudecăți. La fel de importantă este, pe cât posibil, exersarea (sau chiar valorificarea) abilităților vocale și instrumentale, în fața partiturii. Bineînțeles, pentru a fi muzicolog, trebuie să ai o pregătire muzicală temeinică și o cultură solidă.

- **A.A.:** Ați publicat numeroase studii dar și volume care arată o evidentă aplecare către zona esteticii muzicale. De ce ați ales tocmai o asemenea orientare pentru cercetările dumneavoastră?

G.B.: Am avut, la momentul potrivit, șansa unui mentor care mi-a modelat gândirea muzicală și m-a determinat să-mi aleg un anume traseu profesional: profesorul și esteticianul Ștefan Angi, sub îndrumarea căruia mi-am susținut lucrarea de licență, lucrarea pentru obținerea gradului didactic I și teza de doctorat. De adăugat că analiza estetică nu o exclude pe cea structurală, ci o completează. Dincolo de realitatea partiturii, există sensul, semnificația și mesajul muzicii, care pot fi înțelese sau imaginate din perspectivă estetică, retorică, semiotică și hermeneutică. „Gestul muzical” nu este doar un element de morfologie sau sintaxă muzicală, ci este o ipostază rafinată, subtilă și de multe ori criptică a ideii și a ethosului.

- **A.A.:** Care este rostul acestei științe, estetica, în formarea și definirea unui artist – interpret, compozitor, muzicolog? Există o relaționare între aceste ipostaze din perspectiva cunoașterii de ordin estetic a operei de artă?

G.B.: În centrul gândirii estetice se află cea mai inefabilă dintre valori, cea estetică, centrată pe frumos. Frumosul este o noțiune mult analizată, mai întâi de filozofi și apoi de esteticieni, dar dincolo de teoretizările complexe se află compozitorul și interpretul. Primul operează implicit cu valorile, pentru a imagina, structura și apoi a coda în partitură idei, sentimente, imagini, iar cel de-al doilea, interpretul (hermeneut, în viziunea lui Platon) este cel care decodifică partitura, o creează fizic, acustic, într-o ipostază particulară, nu unică, dar convingătoare și recognoscibilă. Activitatea amândurora reprezintă demersuri implicite estetice, „în oglinda” înțeleșurilor teoretice ale conceptului. Lor li se adaugă auditorul, pentru care un minimum de educație estetică condiționează mai întâi acceptarea și, pe o treaptă superioară, înțelegerea unei lucrări muzicale. În ceea ce-l privește pe muzicolog, pregătirea estetică este subînțeleasă.

- **A.A.:** Ce sunt categoriile estetice și care este folosul lor în demersul muzicologic al cunoașterii fenomenului muzical?

G.B.: Majoritatea sistemelor estetico-filozofice sunt construite în jurul frumosului, dar în dubla sa accepțiune: cea de categorie centrală, la care se raportează toate celelalte categorii (sublimul, tragicul, comical, grotescul, absurdul, transcendentalul), dar și cea de categorie egală cu toate celelalte. Se mai adaugă complementaritatea valorilor estetice, care se explică și se validează reciproc. Frumosul ființează și poate fi recunoscut ca atare datorită urâtului, o categorie negativă dar investită cu valoare estetică (să ne amintim de *Estetica urâtului* a lui Karl Rosenkranz). Similar, toate celelalte categorii se află într-un echilibru relațional: sublimul se opune josnicului (sau grotescului, în viziunea Romantismului), tragicul are drept opozant comical (cu care poate însă și fuziona, creând o nouă valoare: tragi-comical). Să precizăm însă că valorile enumerate sunt virtuale, ele au o existență teoretică, pentru că în artă se particularizează, se contaminează reciproc sau comunică, ceea ce face ca terminologia estetică a valorilor să fie foarte diversă și nuanțată.

- **A.A.:** Ce facem când ne aflăm, ca astăzi, în fața unei imense diversități creative cu diferite forme de expresie, foarte multe dintre ele noi? Cum operăm în această situație cu categoriile estetice existente dar care, uneori, ar mai avea nevoie de dilatări ale granițelor lor?

G.B.: Muzica este un fenomen viu, o necesitate, reflectă realități socio-politice, aspecte biografice sau atitudini, este dependentă de progresul tehnic și legată de gust sau percepția valorii. Teoretizările suportă la rândul lor metamorfoze, salturi sau chiar negări. Dilema constă în diversitatea fenomenului artistic contemporan, care a depășit de mult noțiunile categoriale de gen, formă și stil. Se contestă chiar realitatea unui stil individual în compoziție, lucrarea fiind cea purtătoare a unor valori specifice. Se modifică timbralitatea și modalitățile de creare a obiectului sonor, planează și amenințătoarea implicare a AI, o plauzibilă dezumanizare a actului creator.

Oricare ar fi noile limite ale artei, noțiunea centrală de valoare va rămâne, iar teoriile se vor adapta în timp. Rămâne doar convingerea că, indiferent de forma de manifestare artistică, o creație muzicală trebuie să fie persuasivă și să respecte cele trei scopuri ale discursului, *docere, movere, delectare*, stabilite de retorica antică.

- **A.A.:** Ați publicat de-a lungul timpului o serie de studii pe diferite teme de cercetare dar din care se disting pe de o parte cele dedicate geniului mozartian și pe de altă parte cele dedicate muzicii românești în general și creației lui Sigismund Toduță în particular...

G.B.: De ce Mozart? Este compozitorul care a excelat în toate genurile pe care le-a abordat, creația sa dovedește imaginația sa fascinantă, te surprinde și se joacă cu așteptările tale. Pare facil, dar este deosebit de elaborat, muzica sa este retorică și subtilă. Un geniu...

Pe Sigismund Toduță l-am cunoscut și i-am ascultat discursul elevat, de o logică implacabilă, i-am admirat personalitatea copleșitoare și cultura renescentistă. Pentru cei din generația mea, Toduță nu este un popas în istoria muzicii, ci o amintire care ne-a marcat. Era profesor consultant în perioada studenției mele, conducea doctorate, secondat doar de Romeo Ghircoiașiu în această exclusivistă activitate. A fost deopotrivă extrem de sever și uimitor de elegant ca atitudine. Profesorii mei, foști discipoli ai lui Toduță, extrem de solid pregătiți, l-au venerat. Așa a apărut, după moartea maestrului, Fundația Sigismund Toduță, iar de aici până la cunoașterea creației sale nu a fost decât un pas.

- **A.A.:** Ați dedicat o mare parte din timpul dumneavoastră învățământului muzical, prin diversele funcții pe care le-ați deținut – inspector școlar, prorector al Academiei Naționale de Muzică Gh. Dima și nu numai. De ce ați ales să vă implicați și în această zonă mai puțin apropiată fenomenului muzical intrinsec?

G.B.: Această opțiune, justificată de o gândire ordonată și o autodidactă pregătire juridică, m-a împins într-un câmp de luptă de multe ori incomod și cronofag, și – dintr-o anume perspectivă – a fost o formă de sacrificiu. Nu regret însă că am dus la bun sfârșit cea mai mare parte a acestui parcurs.

- **A.A.:** Ați moderat simpozioane și ați fost director științific al Festivalului Internațional „Sigismund Toduță” de la Cluj Napoca. Care este rolul acestor manifestări?

G.B.: Această întrebare se leagă de precedenta, căci apreciez că nu am moderat destule simpozioane și nu m-am implicat în toate manifestările științifice cu deschidere internațională ale Festivalului „Sigismund Toduță”, dar

m-am bucurat de fiecare eveniment de acest gen. Din fericire, avem destule resurse muzicologice de înaltă clasă în departament, mă refer la distiinții mei colegi de specializare, care s-au angajat impecabil în proiectele artistice și științifice aferente. Beneficiile apar pe mai multe planuri: deschiderea și reciprocitatea în relațiile profesionale, oportunitățile legate de mobilitățile și schimburile de experiență, motivarea și implicarea studenților, internaționalizarea și imaginea instituțională.

- **A.A.:** Participați activ în procesul educativ la nivel academic, mai cu seamă prin coordonarea lucrărilor de doctorat ale școlii doctorale clujene. Cum sunt orientate astăzi temele de cercetare, care e tendința subiectelor alese și cum mai poți aduce astăzi noutate într-o epocă în care se pare că totul a fost deja spus?

G.B.: Școala doctorală a fost înființată de Sigismund Toduță, îi poartă azi numele, are conducători de doctorat selectați prin concurs, și este râvnită de mulți aspiranți la titlul academic de doctor în muzică. Temele de cercetare și, mai ales, cele mai bune dintre tezele finalizate, dovedesc că se poate spune ceva nou și interesant, chiar și despre creația secolelor anterioare. Perspectiva este alta, documentarea la fel, apar permanent abordări diferite de cele existente. Acestora li se adaugă studiile dedicate muzicii contemporane sau noilor tehnici componistice sau tehnologii educaționale.

- **A.A.:** Care sunt proiectele în care sunteți acum implicat și cum impactează acestea viața muzicală românească actuală?

G.B.: În acest an universitar doresc să mă implic în proiecte didactice, predau cinci discipline de specialitate (muzicologie, stilistică, estetică, retorică), la care se adaugă un curs de redactare, tehnoredactare și prezentarea textelor științifice, pentru doctoranzi. De asemenea, am mai multe teme de cercetare lăsate în așteptare, pe care doresc să le reiau.

SUMMARY

Andra Apostu

A dialogue with musicologist Gabriel Banciu

Mr. Gabriel Banciu is a significant representative of the Cluj school of musicology, very active and appreciated in the area of research of the musical phenomenon and a PhD professor in the Department of Musicology of the National Academy of Music "Gheorghe Dima" in Cluj Napoca. His efforts are materialized in presentations at specialized symposia, conferences and national and international festivals. He is also the author of several volumes of musicology, with a particular orientation towards aspects of aesthetics, rhetoric, semiotics and hermeneutics in music.